

(E)Tuğg.Doç.Dr. Oktay BİNGÖL

Türkiye-Libya arasında Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması

Türkiye-Libya ilişkileri deniz yetki anlaşmalarının düzenlenmesine ilişkin anlaşmanın imzalanmasıyla yeni bir aşamaya girdi. Anlaşma sadece iki ülke ilişkilerini değil bölgesel gelişmelere ve Doğu Akdeniz’de enerji mücadelesine yansımalarıyla önem taşımaktadır.

Akdeniz son dönemlerde Doğu bölümüyle, diğer bir ifadeyle “Doğu Akdeniz” olarak uluslararası ve bölgesel politikalarda öne çıkmaktadır. Bölgede Türkiye-Yunanistan deniz yetki alanları anlaşmazlığının tarihsel derinliği bilinmektedir. 2000’lerin başından itibaren doğal kaynaklar üzerindeki mücadeleye 2004’ten sonra Kıbrıs sorununun yansımalarının eklenmesi yeni bir aşamayı başlamıştır. 2009’dan itibaren Türkiye’nin İsrail ve Mısır ile bozulan ilişkileri ve Suriye iç savaşının Doğu Akdeniz’e özellikle mülteci ve kaçak göçmenlik boyutlarıyla yansımaları sorunu karmaşıktır ve büyümüştür. Libya’da iç savaşa bölgesel güçlerin müdahalesi ve bu kapsamda Türkiye’nin politikaları Doğu Akdeniz denklemine ayrı bir faktör olarak belirginleşmiştir.

Doğu Akdeniz, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, Filistin Yönetimi, İsrail, Mısır, Libya, Tunus, KKTC ve GKRY’nin mücadele ve işbirliği yürüttüğü jeopolitik, jeo-ekonomik ve jeo-kültürel kritik bir bölgedir.

Kaynak: insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html

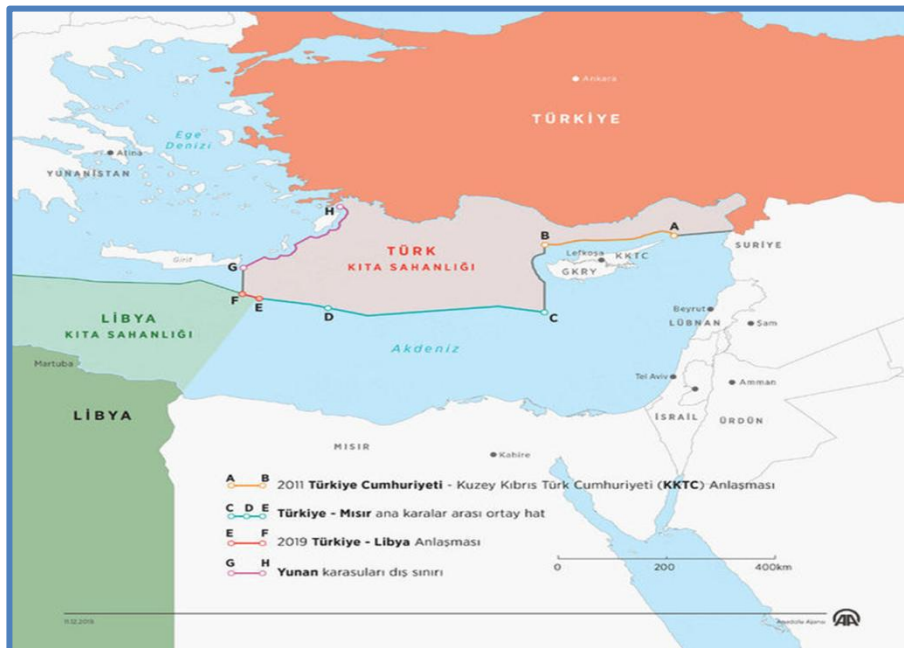
Doğu Akdeniz’de doğal kaynakların paylaşılması ve deniz yetki alanlarının düzenlenmesine ilişkin devletlerin çabaları yaklaşık yirmi yıldır devam etmektedir. Bu kapsamda muhtelif Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmaları yapılmıştır. GKRY ve Mısır arasında 17 Şubat 2003’te MEB anlaşması imzalanmış, anlaşmaya Türkiye itiraz etmiştir. GKRY ve Lübnan ise 17 Ocak 2007’te MEB anlaşması imzalamışlar ancak Lübnan meclisinde onaylanmamıştır. GKRY çabalarına devam ederek İsrail ile 17 Aralık 2010’da MEB imzalamıştır. GKRY’nin hamlelerine ve adanın deniz alanlarında arama ruhsatları vermesi üzerine Türkiye, KKTC ile 21 Eylül 2011’de Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşmasını imzalamıştır. Diğer taraftan Yunanistan ve Mısır arasında Yunan adalarının kıta sahanlığını da içerecek deniz yetki düzenlemesi yapmak amacıyla görüşmeler devam etmektedir.

Türkiye Libya Deniz Yetki Alanları Düzenlenmesi Mutabakat Muhtırası

Doğu Akdeniz’de diğer devletler arasında kurulan bir çeşit ittifak ile gittikçe yalnızlaşan Türkiye Libya Ulusal Uzlaş Hükümeti ile 27 Kasım 2019’da “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” imzalamıştır. Bu anlaşma TBMM’de 5 Aralık 2019’da kabul edilmiş, 7 Aralık 2019’da Resmi Gazete’de yayımlanarak Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir.

Muhtıra Libya’da Meclise götürülmemiş, Libya Temsilciler Meclisinin onaylamayacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle imzalanan metnin anlaşma mı? mutabakat muhtırası mı? olduğu tartışma yaratmıştır. Metnin resmi adı Mutabakat Muhtırası (Memorandum of Understanding) iken Türkiye’nin TBMM onayına sunması ve tescil için BM’ye göndermesi anlaşma olarak işleme alındığını göstermektedir. Libya’da ise meclis onayına götürülmemesi, uluslararası bağlayıcılığı ve ardıllığı olmayacak bir metin olduğu yönünde eleştirilere ve değerlendirmelere neden olmaktadır. Libya’da meclis onayına sunulmayacak şekilde isimlendirmenin (mutabakat muhtırası olarak), meclis tarafından onaylanmayacağına bilinmesinden dolayı yapıldığı, bu nedenle anlaşma taraflarından birisinin egemen iradesini yansıtmadığı (iradenin sakatlandığı), dolayısıyla geçersiz olduğu iddia edilmektedir.

Mutabakat Muhtırası ile (mutabakat muhtırası ve anlaşma eş anlamlı olarak kullanılacaktır) kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırları düzenlenmektedir.

Kaynak: <https://www.setav.org/analiz-dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlari-ve-turkiye-libya-mutabakati/>

Muhtırada koordinatlar verilerek kıta sahanlığı ve MEB sınırları ortaya çıkmaktadır. Dikkat çeken önemli noktalar şunlardır. Yunanistan'ın başta Rodos ve Girit olmak üzere adalarının 6 mil karasularından itibaren Türk kıta sahanlığı sınırı geçirilmiştir. Bu şekilde Yunanistan'ın 12 mil karasuları ve adaların kıta sahanlığı tezleri hilafına, Türkiye'nin aksi yöndeki tezleri lehine hareket edilmiştir. Türk kıta sahanlığı Kıbrıs adasının hemen batısından devam ettirilerek GKRY'nin kıta sahanlığı girişimleri dikkate alınmamıştır.

Muhtırada tarafların diğer devletlerle MEB anlaşması yapmaları öncesi birbirini bilgilendirme ve müzakere yapma gereği kabul edilmiştir.

Bu noktada kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin farklı özelliklerini anımsamakta yarar görüyorum.

Uluslararası deniz hukukunun ilgili kurallarına göre bir kıyı devleti ilan etmese de kıta sahanlığına ve ilan etmek kaydıyla münhasır ekonomik bölge alanına sahiptir. Bu alanlar kıyından itibaren maksimum 200 deniz miline (kıta sahanlığı bazı durumlarda 200 deniz milinin de ötesine) kadar uzanabilmektedir.

Kıta sahanlığı üzerindeki münhasır yetkiler deniz tabanı ve deniz tabanının altındaki canlı ve cansız (mineral) tüm doğal kaynakları kapsar. MEB üzerindeki münhasır yetkiler ise deniz tabanı, deniz alanı ve deniz üzerindeki hava sahasında bulunan canlı ve cansız bütün doğal kaynakları kapsar.

Muhtıranın Türkiye açısından önemi

Türkiye'nin tezleri, meşruiyeti ve otoritesi tartışmalı ve geleceği belirsiz de olsa Doğu Akdeniz'de ilk kez bir devlet (!) tarafından desteklenmiştir. Türkiye adaların kıta sahanlığı ve MEB'i olmayacağı tezini bir hukuku bağlayıcılığı tartışmalı da olsa bir belgeye geçirmiştir. GKRY'yi tanımadığını tekrar etmiştir.

Tartışmalı yönleri

Muhtıra, Libya Temsilciler Meclisi tarafından onaylanmamıştır (onaya götürülmemiştir). Dolayısıyla bu ve diğer birçok nedenle Muhtıranın uluslararası bir anlaşma niteliği sorgulanmaktadır. Libya Ulusal Ulusal Hükümeti mutabakat gereklerini yapabilecek güce sahip değildir. Muhalif Haftar kuvvetleri mutabakatı tanımadıklarını ifade etmiştir.

Uluslararası tepkiler

Mısır, İsrail ve İtalya anlaşmayı uluslararası hukuka aykırı ve geçersiz bulduklarını açıklamıştır. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yayımlayarak Libya ve Türkiye'nin denizden komşuluğunun bulunmadığı, Girit Adası'nın hiçe sayıldığı ve bu nedenlerle mutabakatın Uluslararası Deniz Hukuku kurallarına aykırı olduğunu iddia ederek BM nezdinde mutabakata resmi itirazda bulunmuştur. Yunanistan ve Mısır, Yunan adalarını esas alan bir sınırlandırma anlaşması yapmak için görüşmelere başladığı haberlerde yer almıştır. AB mutabakata karşı açıklama yaparak Türkiye'ye yaptırım uygulayacağını bildirmiştir.

Diğer taraftan Libya'daki iç savaşa doğrudan ve dolaylı taraf olan ülkelerin katılımıyla 19 Ocak 2020'de Berlin Konferansı toplanmıştır. 7 başlıkta 55 madde içeren sonuç bildirgesi yayımlanmıştır. Bu

konferansa Türkiye katılarak sonuçları imzalamıştır. Bidirgenin konu bağlamında önemli hususları şöyledir.

25. madde “Libya Temsilciler Meclisi (TM)’nin onayladığı tek, birleşik, kapsayıcı ve etkin bir hükümetin kurulmasını destekliyoruz.” şeklindedir. TM Haftarı destekliyor.

25. maddenin girişinde 17 Aralık 2015’te Fas’ın Süheyraat şehrinde imzalanan “Libya Siyasi Anlaşması’nı Libya’daki siyasi çözüm için geçerli çatı kabul ettiği/desteklediği” belirtiliyor. Bu anlaşmaya göre Saraj hükümetinin yapacağı anlaşmaların işlerlik kazanabilmesi, Libya Temsilciler Meclisi’nin onayına bağlı. Türkiye-Libya anlaşmaları Libya TM’ne götürülmedi.

Değerlendirme

Libya’da UMH ve TM (Haftar kontrolünde) fiilen çatışan taraftır. ÖSO ise muhtelif grup ve şahısları içeren bir milis yapısıdır, kontrolü zordur. Bu gerçeklikler ve Berlin Konferansı bildirgesi bir arada değerlendirilmek ve temkinli politika izlemek gereklidir. Bu kapsamda riskler:

- Libya’da anlaşma yapılan hükümetin fiilen ortadan kalkması olasıdır. Libya Meclisinde onaylanmamış mutabakatın olası yeni hükümeti bağlayıcılığı tartışılmalıdır.
- Yunanistan, GKRY, Mısır ve diğer devletlerin mutabakatı hukuken geçersiz saymalarının ötesinde fiilen eylemlerde bulunmalarıyla ve/veya Türkiye’nin mutabakata dayanarak fiili adımlar atmasıyla taraflar arasında gerginlik tırmanabilir.
- Doğu Akdeniz’de askerileşme ve çatışma riski artabilir.
- Diğer devletlerin ortak hareket etmesi ve Türkiye’nin yalnızlaşması riski yüksektir.

Doğu Akdeniz, deniz yetki alanları tartışmaları; enerji kaynaklarını sahiplenme, çıkarma ve taşıma mücadelesinin yoğunluğu; düzensiz göç ve insan kaçakçılığının sürekliliği; kıyıdaş devletler arası etkileşimin artması ile kendine özgü bir alt bölgesel güvenlik kompleksine (sub regional security complex) dönüşmektedir.

Deniz yetki alanları ve enerji kaynakları üzerindeki işbirliği ve rekabetin gruplaşmalar ve kurumsal bağdaşmalara dönüşme seçeneği de mevcuttur.

Türkiye’nin son hamlesi nispi bir avantaj sağlamakla birlikte çok taraflı ve temkinli bir diplomasinin yerine geçmemektedir.

Bu belgede yer alan hususların **tüm sorumluluğu yazarlara ait olup** MSE’ye üyelerini bağlamaz. Bu belgenin her hakkı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu esasları çerçevesinde MSE’ye aittir. Alıntılarda <http://merkezstrateji.com/> uzantısının verilmesi, belgenin tamamına ulaşılabilmesi için zorunlu tutulmuştur.